

Το Μετόχι του Τιμίου Προδρόμου στη Νάουσα (Μεγάλος Πρόδρομος)

Του Αλέξανδρου Γ. Οικονόμου
Αρχιτέκτονα Μηχανικού

Η δυτική όψη του ναού από τον δρόμο. Διακρίνεται ο νάρθηκας.

Α. Κάποια ιστορικά στοιχεία

Η ιστορία του Ναού του Τιμίου Προδρόμου μέσα στην πόλη της Νάουσας (Μέσα Πρόδρομος) - μετοχίου της ομώνυμης Μονής του Τιμίου Προδρόμου (Έξω Πρόδρομος) που βρίσκεται σε απόσταση 4 μόλις χιλιομέτρων προς τα βόρεια της πόλης, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη γενικότερη ιστορία τόσο της μονής όσο και της Νάουσας. Σε μια πολύ νεώτερη επιγραφή που υπάρχει πάνω από το δυτικό προστώο του ναού-μετοχίου της μονής μέσα στην πόλη της Νάουσας αναφέρεται: “ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ / ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔ-

ΡΟΜΟΥ / ΕΝΟΡΙΑΣ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ / ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΤΩ 1715”. Η πληροφορία όμως αυτή σχετικά με το έτος ανέγερσης δεν έχει γίνει δυνατόν να διασταυρωθεί. Πάντως μέσα στο ναό η χρονολόγηση των φορητών εικόνων φτάνει μέχρι το 1815, πριν από την επανάσταση και καταστροφή της Νάουσας κατά το 1822.

Από την καταστροφή αυτή μόνο το μετόχι της Μονής Προδρόμου μέσα στη Νάουσα διασώθηκε, μαζί με τα γυναικόπαιδα που είχαν καταφύγει εκεί. (1) Κάποια παράδοση αναφέρει ότι αυτό έγινε με ειδική εντολή του Εμπού Λουμπούτ, μετά από παράκληση του φυγά ναουσαίου προ-

κρίτου Μάμαντη (Δραγατά) που τον βοήθησε στην κατάληψη της πόλης, γιατί εκεί είχαν ειδοποιηθεί να καταφύγουν οι συγγενείς του σε περίπτωση εισβολής των τούρκων. Πάντως, μέχρι το 1833, που άρχισε η ανακατασκευή των άλλων ναών της πόλης, ήταν ο μόνος τόπος εκκλησιασμού όλων των ναουσαίων. (2)

Η Μονή του Προδρόμου όπως και το μετόχι της μέσα στη Νάουσα, άγνωστο από πότε, (3) βρίσκονται μέχρι τα μέσα του 20ου αι.(1950) υπό την πνευματική, αλλά και διαχειριστική δικαιοδοσία της Μητρόπολης Βοδενών (Έδεσσας). (4) Η παρουσία στην πόλη αυτού του μετοχίου προξενούσε κάποια δυσανασχέτηση στους προκρίτους της Κοινότητας Νάουσας. Και τούτο διότι τα οικονομικά έσοδα του μετοχίου, τα οποία δεν ήταν όπως φαίνεται λίγα, διοχετεύονταν μέσω της Μονής Προδρόμου σε έργα της Μητροπόλεως Βοδενών. Για να ανακόψουν αυτήν την “διαρροή” οι ναουσαίοι έκτισαν παρεκκλήσι, τον λεγόμενο “Μικρό Πρόδρομο”, κοντά στο μετόχι, στην περιοχή της Παναγίας, (5) αλλά η απήχηση της προσπάθειας αυτής των προκρίτων της Νάουσας στους πιστούς δεν ήταν σημαντική.

Το 1878, με την υποστήριξη του Μητροπολίτου Βεροίας Προκοπίου (1877- 1892) οι ναουσαίοι καταλαμβάνουν δια της βίας το μετόχι. Στον ανέκδοτο “Κώδικαλογαριασμών των επιτρόπων του Προδρόμου” εμπεριέχεται επιστολή του Εφέσου Αγαθαγγέλου (1872-1893), τοποτηρητού του Οικουμενικού Θρόνου, όπου προτρέπεται ο Βεροίας Προκόπιο να “αποστείλεις επεμβάσεως επί της περιής ο λόγος εκκλησίας και παραδώ ταύτην εις τους επιτρόπους της Μονής εις ην ανήκει”. (6) Τόσο η κατάληψη, όσο και οι

βλέψεις οικειοποιήσεως των δικαιωμάτων της Μονής Προδρόμου φαίνεται ότι ατονούν (7) και παύουν στη συνέχεια, και λόγω της επεμβάσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου, και λόγω της ήδη εντεινόμενης βουλγαρικής εξαρχικής προπαγάνδας στη Μακεδονία. (8)

Μετά την υπαγωγή της μητρικής μονής του Προδρόμου στην Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης, το μετόχι λειτουργεί ως παρεκκλήσι του ενοριακού ναού του Αγίου Μηνά της Νάουσας. Μάλιστα, μετά την καταστροφή το 1947 του ναού του Αγίου Μηνά, και μέχρι την ανοικοδόμηση του νέου ναού το 1972, ο Ι. Ναός του Προδρόμου λειτουργούσε ως ενοριακός ναός. (9)

Β. Η Αρχιτεκτονική του Ναού

Ο ναός βρίσκεται στην κεντρική περιοχή της πόλης ανάμεσα στους ενοριακούς ναούς της Παναγίας και του Αγίου Μηνά. Το κυρίως κτίριο έχει εξωτερικές διαστάσεις 12.50μ X 18.00μ και εμβαδόν, μαζί με κάποια προσκίσματα, περί τα 250.00 μ², ενώ ο νάρθηκάς του σε σχήμα Γ έχει πλάτος περί τα 4.00 μ. Είναι σαφώς μικρότερος από τους άλλους γειτονικούς του ενοριακούς ναούς, αλλά αρκετά μεγαλύτερος από τους υπό-

Ο πλάγιος νάρθηκας (από την νότια πλευρά του ναού).

λοιπους μικρούς ναούς της πόλης (Αγ. Παρασκευή, Αγ. Τριάδα, Ευαγγελίστρια, Υπαναντή). Πρόκειται για μια τρίκλιτη βασιλική με στεγή κεραμοσκεπή δίρριχτη, η οποία απολήγει σε αποτμήσεις ανατολικά και δυτικά. Ο ναός διαθέτει προστώο (νάρθηκα) στη δυτική και στη νότια πλευρά του, προς ανατολάς δε προεξέχει η κόγχη του Ιερού. Οι περιμετρικοί του τοίχοι, από ακανόνιστη πωρολιθοδομή, η οποία δυστυχώς επιχρίσθηκε εξωτερικά πρόσφατα, έχουν πάχος περί το 1.00 μ.

Το γήπεδο πάνω στο οποίο είναι κτισμένο το κτίριο παρουσιάζει σημαντική υψομετρική διαφορά μεταξύ της δυτικής (σε ψηλότερη στάθμη) και της ανατολικής του (σε χαμηλότερη στάθμη) πλευράς. Ως εκ τούτου, τα ισόγεια μέρη του ναού οργανώνονται σε δύο - τρία βασικά διαφορετικά επίπεδα, που επικοινωνούν μεταξύ τους με κλίμακες. Οριζοντιογραφικά, αλλά και υψομετρικά διακρίνονται προς δυσμάς και προς νότο ο νάρθηκας σε σχήμα Γ (σε δύο στάθμες), στο ίδιο περίπου επίπεδο με τον δυτικό νάρθηκα ο πρόναος, πάνω από τον οποίο υπάρχει ανώγειος γυναικωνίτης, ο κυρίως ναός, αρκετά χαμηλότερα και το Ιερό Βήμα με την απαραίτητη κόγχη προς την ανατολή, σε μικρή υπερύψωση σε σχέση με τον κυρίως ναό.

Ο **νάρθηκας** είναι ημιυπαίθριος χώρος που καταλαμβάνει την δυτική πλευρά του ναού, ενώ στο τμήμα του αριστερά της κεντρικής εισόδου υπάρχει κλειστός χώρος που περιλαμβάνει το κλιμακοστάσιο προς τον γυναικωνίτη, καθώς και το εξομολογητήριο του ναού, που αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη. Καλύπτεται με ανεξάρτητη από το υπόλοιπο κτίριο τρίρριχτη στέγη, που φέρεται από την τοιχοποιία του κλειστού

Ο νότιος νάρθηκας. Διακρίνεται η υπερύψωση της στέγης στο σημείο της εισόδου.

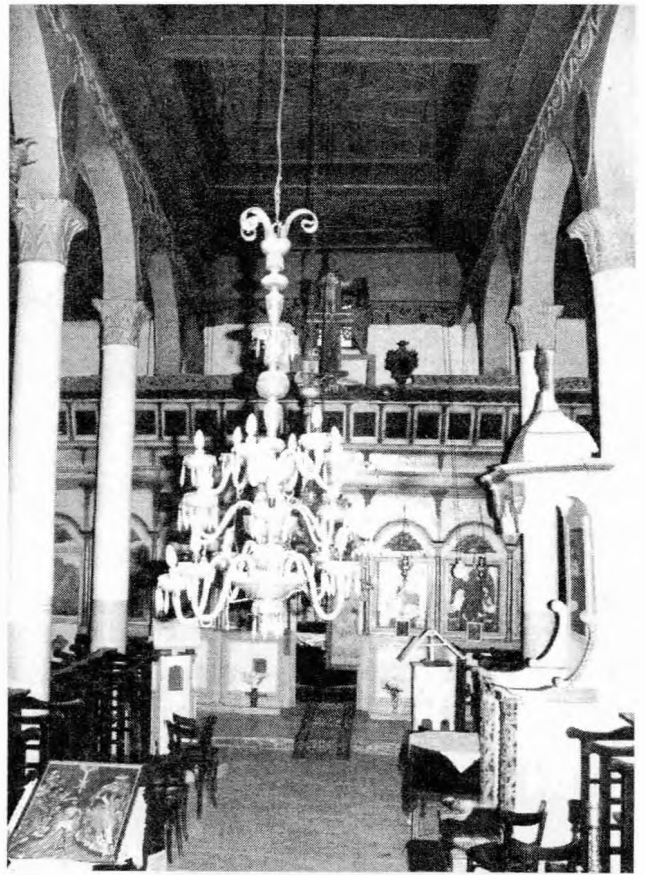
χώρου και από σειρά ξυλίνων υποστλωμάτων κατά μήκος του δρόμου, και περιφράσσεται με ιδιαίτερα περίτεχνο μεταλλικό κιγκλίδωμα. Αρχικά φαίνεται ότι βρισκόταν στο ίδιο επίπεδο με τον δρόμο που διέρχεται μπροστά του (την οδό Προδρόμου), σήμερα όμως βρίσκεται σε ελαφρώς χαμηλότερη στάθμη απ' αυτόν λόγω υπερυψώσεως του τελευταίου. Ο ημιυπαίθριος αυτός χώρος συνδέεται με αντίστοιχο τέτοιο χώρο που καλύπτει την νότια πλευρά του ναού και "βλέπει" προς την αυλή που διαμορφώνεται σ' αυτήν την πλευρά. Η στάθμη αυτού του χώρου είναι ελαφρώς χαμηλότερη από την στάθμη του δυτικού νάρθηκα, η δε στέγη του είναι κεραμοσκεπής μονόκλινη και συνδέεται με την στέγη του άλλου νάρθηκα.

Η ανατολική όψη με την κόγχη του Ιερού.

Προς αυτήν την πλευρά ανοίγεται και η δεύτερη (πλάγια) είσοδος του ναού που οδηγεί μέσω μερικών κατιόντων αναβαθμών κατ' ευθείαν στον κυρίως ναό. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η πλάγια αυτή είσοδος, πάνω από την οποία υπάρχει αβαθής κόγχη με την εικόνα του Προδρόμου, τονίζεται ιδιαίτερα με την ειδική αετωματική υπερύψωση της επικάλυψης του νάρθηκα κατά μήκος του άξονα κίνησης των πιστών για την είσοδο - έξοδο από την πύλη αυτή.

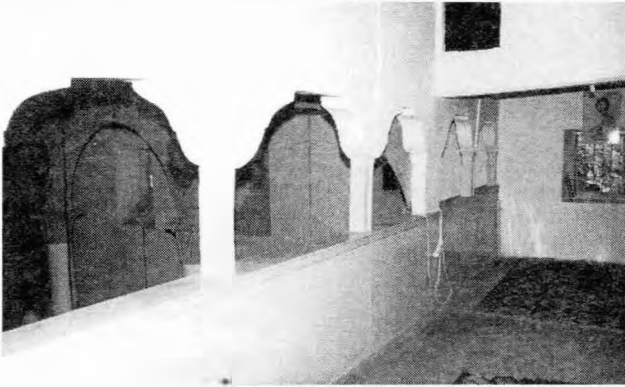
Ο πρόναος είναι αρκετά στενός, καταλαμβάνει ολόκληρη τη δυτική πλευρά, βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με τον κυρίως ναό, και συνδέεται με αυτόν με κάπως στενή κατιούσα κλίμακα εννέα αναβαθμών. Οπτικά οι δύο χώροι επικοινωνούν μέσω σειράς ανοιγμάτων που δημιουργούνται μεταξύ των ξύλινων λεπτών υποστυλωμάτων που φέρουν το δάπεδο του γυναικωνίτη που βρίσκεται ακριβώς από πάνω, του συμπαγούς στηθαίου και ενός συμπαγούς οριζοντίου επιστυλίου, που για άγνωστο λόγο περιορίζει το ελεύθερο ύψος αυτών των ανοιγμάτων. Ως εκ τούτου, το ελεύθερο ύψος του πρόναου δεν είναι μεγάλο, γεγονός που επηρεάζει το στοιχείο του εντυπωσιασμού, όταν ο επισκέπτης περνά,

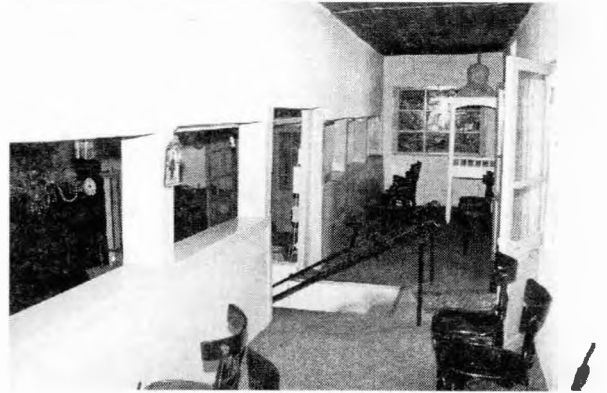
Άποψη του κεντρικού κλίτους (από το ύψος του πρόναου).

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού από τον γυναικωνίτη.

Ο γυναικωνίτης.

Ο πρόναος.

κινούμενος καθοδικά, από το χώρο αυτό στον κυρίως ναό, με το πολύ μεγαλύτερο ύψος. Ο χώρος αυτός δεν έχει άλλο εξωτερικό άνοιγμα πλην της δυτικής εισόδου. Στο νότιο τοίχο του υπάρχει ανηρτημένη μια μεγάλη σύνθεση σε μουσαμά, φερμένη από τα Ιεροσόλυμα το 1853, με την επιγραφή "*Χ*"Γλιγόριος:Ιωάννου, Προσκυνητής του Παναγίου και Ζωοδόχου Τάφου:1853".

Ο γυναικωνίτης βρίσκεται ακριβώς πάνω από τον πρόναο, και σ' αυτόν οδηγεί μια ξύλινη κλίμακα εσωτερική από τον πρόναο. Προεξέχει ελα-

φρώς προς τον κυρίως ναό και ορίζεται προς την πλευρά αυτή με μια σειρά ορθογωνικής διατομής ξύλινων υποστυλωμάτων (σε αντιστοιχία με τον ισόγειο πρόναο) που φέρουν σύνθετα τοξωτά επιστύλια (τρία στο κεντρικό κλίτος και ανά δύο στα πλάγια κλίτη).

Στον κυρίως ναό τα τρία κλίτη χωρίζονται μεταξύ τους με δυο σειρές από τέσσερις ραδινούς ξύλινους κίονες κυκλικής διατομής, διαμέτρου 0.40 μ. Στους τελευταίους κάθε σειράς στηρίζε-

Γενική άποψη του ναού από το κεντρικό κλίτος προς το γυναικωνίτη.

ται το ξύλινο τέμπλο. Όλοι οι κίονες στον κεντρικό χώρο του ναού είναι επιχρισμένοι και βαμμένοι, καταλήγουν σε γύψινο κιονόκρανο με απλό φυτικό διάκοσμο, και υποβαστάζουν, κατά μήκος του ναού, το ξοστοιχίες με ημικυκλικά τόξα. Τα τόξα αυτά αποτελούν μάλλον διακοσμητικές επικαλύψεις από επιχρισμένα με κονίαμα ξύλινα σανίδια ή πηχάκια των απλών οριζοντίων ξύλινων δοκών με τα αντίστοιχα προσκέφαλα, που φέρονται επί των κίωνων,

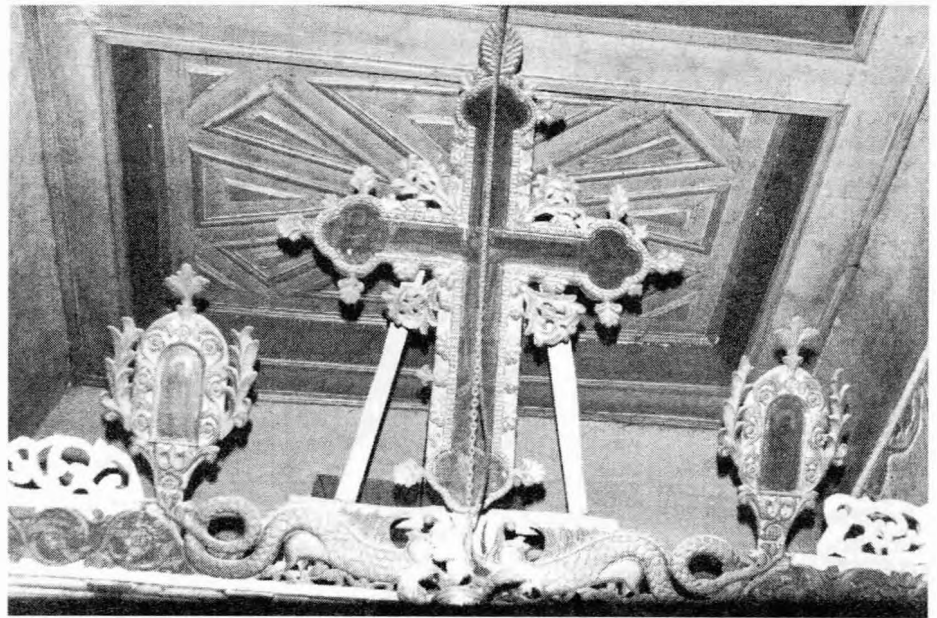
και που πάνω τους εδράζεται η ξυλοκατασκευή της στέγης. Ακριβώς πάνω από την τοξοστοιχία αυτή υπάρχει ανάγλυφη διακοσμητική ταινία - πλοχμός με κληματόβεργες έμφορτες με σταφύλια. Ακόμη, πάνω από κάθε κιονόκρανο υπάρχει ελλειπτικής μορφής ανάγλυφο μενταγιόν, μέσα στο οποίο είναι ζωγραφισμένα τρία αστεράκια.

Το κεντρικό κλίτος του ναού είναι πλατύτερο και έχει μεγαλύτερο ύψος από τα δύο πλαϊνά. Το

Η εσωτερική όψη του τέμπλου χωρίς καμιά επεξεργασία.

δάπεδό του είναι παλιό και αποτελείται από μεγάλες ορθογώνιες πλάκες λευκού μαρμάρου, χωρίς κανένα ιδιαίτερο σχέδιο. Η οροφή του είναι οριζόντια, κατασκευασμένη από ξύλινες λεπτοσανίδες, και αποτελείται από τέσσερα με-

Η αναπαράσταση της Σταυρώσης στο ψηλότερο τμήμα του τέμπλου.

Αποψη του Τέμπλου όπου διαγράφεται η κλίση των ανώτερων σειρών εικόνων.

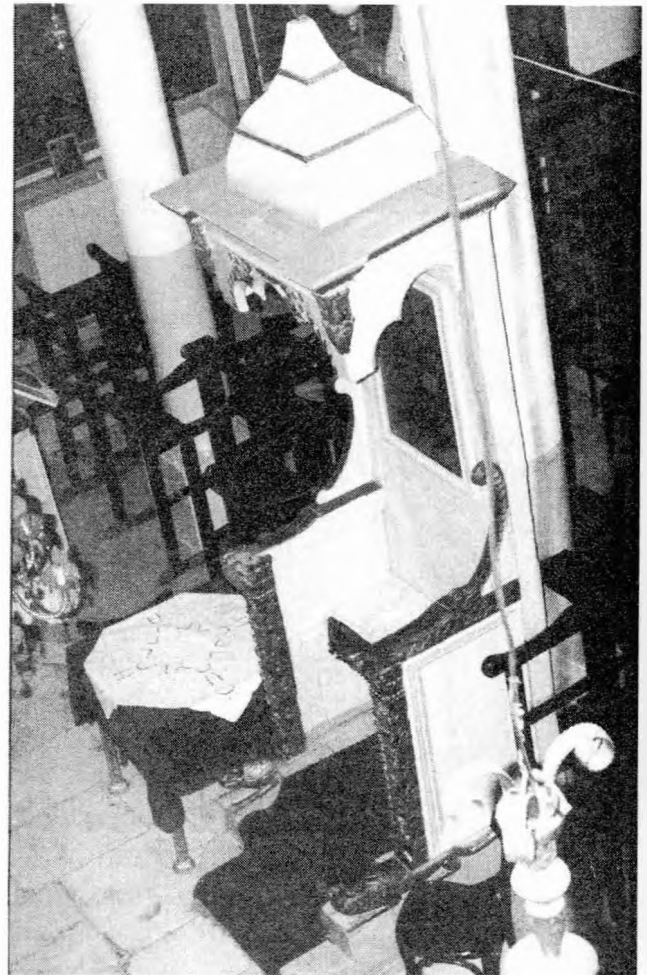

Ο άμβωνας με τις φινικές διακοσμήσεις στα θωράκια.

γάλα φατνώματα (τρία τετράγωνα και ένα ορθογώνιο), το καθένα από τα οποία περιλαμβάνει ένα διαφορετικό ανάγλυφο διακοσμητικό μοτίβο, που δημιουργείται με πηλάκια. Τα φατνώματα αυτά δεν συσχετίζονται καθόλου με την κατά μήκος διάταξη των κιόνων, οι οποίοι, λόγω του αριθμού τους, δημιουργούν από πέντε αιφιδώματα σε κάθε κιονοστοιχία. Αντίθετα, το μέγεθος του καθενός από τα τρία τετράγωνα καθορίζεται από το πλάτος του κεντρικού κλίτους, ενώ το τέταρτο ορθογώνιο καλύπτει τον υπόλοιπο χώρο που περισσεύει. Ανάλογα είναι κατασκευασμένες και οι οροφές στα δύο πλάγια κλίτη, η μορφή τους όμως είναι πολύ απλούστερη, και μόνο στο μέσον του μήκους τους διαμορφώνεται με πηλάκια διακοσμητικός ρόδακας. Η μορφή αυτή της οροφής του ναού προοιωνίζει την αντίστοιχη διαμόρφωση της οροφής στον νεότερο γειτονικό Ι. Ναό της Παναγίας, όπου τα σχετικά φατνώ-

ματα έχουν πιο εξεζητημένες μορφολογικές διαμορφώσεις, περιλαμβάνουν δε και εικονογραφίες.

Το εσωτερικό του κυρίως ναού φωτίζεται από δυο σειρές παραθύρων που ανοίγονται στους δύο πλάγιους εξωτερικούς τοίχους. Τα παράθυρα των κάτω σειρών είναι λιγότερα (δύο από τη νότια πλευρά και τρία από τη βόρεια), αλλά σχετικά μεγαλύτερα από εκείνα των πάνω σειρών (ανά πέντε σε κάθε πλευρά, και σε αντιστοιχία με τις εσωτερικές τοξοστοιχίες). Για την καλύτερη διάχυση του φυσικού φωτός η ποδιά των παραθύρων της επάνω σειράς έχει απομνηθεί λοξά κατά την έννοια του πάχους του τοίχου. Δύο ακόμη παράθυρα ανοίγονται ανά ένα ψηλά στο κέντρο του ανατολικού (πάνω από την κόγχη) και του δυτικού τοίχου (στο γυναικωνίτη). Αντίθετα, η κόγχη του Ιερού είναι "τυφλή".

Ο Δεσποτικός θρόνος.

Το **τέμπλο** του ναού είναι ξύλινο, με σχετικά απλές ξύλινες διακοσμήσεις, και τριμερή καθ' ύψος οργάνωση. Στηρίζεται στους δύο τελευταίους κίονες των κιονοστοιχιών που ορίζουν τα τρία κλίτη. Η χαμηλότερη ζώνη περιλαμβάνει την Ωραία Πύλη και τις δύο πλαϊνές εισόδους του Ιερού, καθώς και τις μεγάλες δεσποτικές εικόνες, ανά τέσσερις δεξιά και αριστερά της Ωραίας Πύλης, τοποθετημένες πάνω από απλά ταμπλαδοτά θωράκια. Κάτω από κάθε μεγάλη εικόνα υπάρχει μία μικρή προσκυνηματική, που είναι συνήθως μικρογραφία της μεγάλης. Η επόμενη ζώνη αποτελείται από ξύλινα κυμάτια με τα οποία ο τεχνίτης - κατασκευαστής του τέμπλου επιδιώκει να δώσει μια κλίση προς τα έξω σε όλο το ανώτερο μέρος, ώστε οι μικρές εικόνες, εν σειρά τοποθετημένες, που αποτελούν και την τρίτη οριζόντια ζώνη, να μπορούν να ειδωθούν πιο εύκολα από το μάτι του παρατηρητή που έχει πλησιάσει στο τέμπλο. Παρ' όλα αυτά δυστυχώς δεν είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς τις εικόνες αυτές γιατί είναι εξαιρετικά καπνισμένες από τις καντήλες που κρέμονται από κάτω και ακόμη χρησιμοποιούν λάδι για να καίνε. Πάντως φαίνεται ότι εδώ αντιπροσωπεύονται διάφορες τεχνοτροπίες, ζωγράφοι, και εποχές. Το σύνολο επιστέφεται από δύο ανάγλυφες διακοσμητικές ταινίες με φυτικά θέματα, η ανώτερη από τις οποίες είναι και διάτρητη, σαν δαντέλα.

Τέλος, στο ψηλότερο σημείο του τέμπλου βρίσκεται η αναπαράσταση της Σταύρωσης, που αποτελείται από έναν ξυλόγλυπτο περίτεχνο σταυρό με τρίλοβα άκρα, που περιλαμβάνει εκτός από τον Εσταυρωμένο στο κέντρο, τέσσερις ακόμη παραστάσεις αγγέλων στους λοβούς των κεραιών του. Την σύνθεση συμπληρώνουν δύο ανεξάρτητες όρθιες εικόνες της Παναγίας και του Ευαγγελιστή Ιωάννη σε ξυλόγλυπτα πλαίσια, που στηρίζονται σε δύο ξυλόγλυπτους δράκοντες.

Από το εσωτερικό του Ιερού Βήματος μπορούμε να διακρίνουμε τον τρόπο στήριξης του τέμπλου στους τελευταίους κίονες κάθε σειράς. Οι κίονες αυτοί μάλιστα έχουν αφεθεί στη φυσική τους μορφή του ξύλου καστανιάς, χωρίς ούτε στοιχειώδη βαφή, όπως επίσης και ολόκληρος ο

Ένα από τα προσκυνητάρια του ναού.

υπόλοιπος σκελετός που στηρίζει το τέμπλο, με την σημαντική όπως αναφέρθηκε ήδη κλίση προς τα έξω που έχουν οι ανώτερες ζώνες του. Ξυλόγλυπτο εντυπωσιακό κιβώριο καλύπτει την Αγία Τράπεζα, μοναδικό δείγμα τέτοιας κατασκευής στους ναούς της περιοχής της Νάουσας. Αγιογραφημένη είναι μόνο η κόγχη της Προσκομιδής, με την παράσταση της Αποκαθλώσεως, χωρίς μνεία ονομάτων. Αντίθετα η κόγχη του Ιερού είναι τελείως λευκή.

Ο **Δεσποτικός Θρόνος** είναι ξύλινος, σχετικά απλής μορφής, με δύο-τρεις αναβαθμούς, διαθέτει ωστόσο κάποιο ξυλόγλυπτο διάκοσμο με λέοντες και άλλα φυτικής έμπνευσης θέματα. Στην "πλάτη" του υπάρχει φορητή εικόνα "Ο Μέγας Αρχιερέυς", δυστυχώς άτεχνα επιζωγραφημένη με την επίσης επιζωγραφημένη ημερομηνία "1815".

Ο επίσης ξύλινος **άμβωνας**, στον οποίο οδηγεί

Το δεξιό τμήμα του τέμπλου.

Το αριστερό τμήμα του τέμπλου.

απότομη σκαλίτσα, στηρίζεται στον πρώτο αριστερά κίονα. Αντί εικόνων στα θωράκιά του διαθέτει όμορφες ζωγραφικές παραστάσεις με φυτικά θέματα.

Υπάρχουν στο ναό τέσσερα ξύλινα **προσκυνητάρια** με απλές διακοσμήσεις, ανά ένα στις άκρες του τέμπλου και ανά ένα στηριγμένα στους πρώτους κίονες μπαίνοντας στον κυρίως ναό. Στα δύο πρώτα φιλοξενούνται οι εικόνες του Τιμίου Προδρόμου (με επίχρυση και επάργυρη επένδυση στα δεξιά) χρονολογημένη το “1868”, και . Στο αριστερό από τα τελευταία φιλοξενείται η εικόνα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου (με επάργυρα φωτοστέφανα), και στο δεξιό η εικόνα του Αγίου Τρύφωνα, προστάτη των αμπελουργών και των αγροτών, με σκηνές από τη ζωή και το μαρτύριό του (με επάργυρο φωτοστέφανο και ημερομηνία 1887, “έργον Εμμανουήλ Σ. Γενιτσιότου”). (10) Στο πλάι από το προσκυνητάρι αυτό υπάρχει εντυπωσιακό παλιό μεγάλο επιδαπέδιο ρολόι εκκρεμές που όμως δεν λειτουργεί.

Γ. Εικόνες

Εκτός από τις εικόνες στις οποίες έγινε ήδη αναφορά, υπάρχουν στο ναό πολλές άλλες αξιόλογες, οι οποίες ανήκουν κυρίως στον 19ο αιώ-

να. Ιδιαίτερα οι μεγάλες Δεσποτικές εικόνες του τέμπλου με το χαρακτηριστικό χρυσαφί φόντο και την επιμελημένη απόδοση των μεγάλων, αλλά και των μικρότερων μορφών των αγίων, φαίνεται ότι είναι έργα του ιδίου ζωγράφου:

Οι Δεσποτικές εικόνες του Τέμπλου

A. Δεξιά της Ωραίας Πύλης

1. Ο Χριστός Μέγας Αρχιερέυς και οι Δώδεκα Απόστολοι σε στηθάρια
2. Ο Τίμιος Πρόδρομος
3. Ο Άγιος Νικόλαος και σκηνές από τον βίο του (1815)
4. Οι Άγιοι Ανάργυροι Κοσμάς και Δαμιανός και ο Άγιος Παντελεήμων

B. Προς αριστερά της Ωραίας Πύλης

5. Η Θεοτόκος Οδηγήτρια και Δώδεκα Προφήτες και Δίκαιοι της Παλαιάς Διαθήκης σε στηθάρια (1815)
6. Οι Άγιοι Πάντες
7. Ο Άγιος Αθανάσιος
8. Η Αγία Παρασκευή και σκηνές από τον βίο της (1815)

Στην αριστερή πλάγια είσοδο του Ιερού εικονίζεται ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, (χειρ. Δ. Χ΄΄Νώτα

ζωγράφου 1906), ενώ στην δεξιά πλάγια είσοδο, αντί του Αρχαγγέλου Γαβριήλ, εικονίζεται ο Χριστός ως “καλός ποιμήν” (έργον Χριστοδούλου Ματθαίου 1925).

Δ. Αντί επιλόγου

Συγκρίνοντας τον εντός της Ναούσης Ναό του Προδρόμου με εκείνον της ομώνυμης μονής διαπιστώνουμε κάποιες ομοιότητες στην διάταξη των βασικών χώρων, σε ότι αφορά στην υψομετρική διαφορά μεταξύ πρόναου και κυρίως ναού, αλλά και στην εξωτερική μορφή του περιγράμματος της κάτοψης και της στέγης, όπου αν αφαιρεθούν οι τρεις τρουλίσκοι με τα υψίκορμα τύμπανα, το υπόλοιπο παραπέμπει ευθέως στην τυπική δίροριχη στέγη με τις απαραίτητες αποτιμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, όλων των παλαιών ναών της Νάουσας. Βεβαίως η εσωτερική δομή της στέγης στο Μοναστήρι του Προδρόμου είναι τελείως διαφορετική, μια που εδώ οι οροφές είναι κατασκευασμένες από λιθοδομή, που δημιουργεί χαμηλούς θολίσκους και τρουλίσκους με ψηλό τύμπανο, αντί των συνήθως ξύλινων ψευδοροφών των άλλων ναών της εποχής, και στηρίζεται σε εντελώς άλλη αρχιτεκτονική αντίληψη, εκείνης δηλαδή του εγγεγραμμένου σταυρού που δημιουργείται από τις διασταυρούμενες αψίδες και τον κεντρικό τρούλο που φέρεται στους τέσσερις κίονες του κυρίως ναού.

Παρ’ ότι δεν έχουν εντοπισθεί ακαταμάχητα τεκμήρια για τον χρόνο ανέγερσης του ναού, και μόνο οι έμμεσες ιστορικές μαρτυρίες για την ύπαρξή του μέσα στη Νάουσα πριν από το Ολοκαύτωμα του 1822 καταγράφονται ως παράδοση, φαίνεται ότι όντως το κτίριο αυτού του ναού προϋφίσταται του 19ου αι., και μάλιστα δεν πειράχθηκε σοβαρά κατά την πυρπόληση της πόλης τότε. Εξ άλλου, και στους υπόλοιπους μεγάλους ενοριακούς ναούς (πλην του Αγίου Δημητρίου, που στη θέση του έγινε Τζαμί) πιθανολογείται ότι κάηκαν μόνον τα ξύλινα μέρη (κυρίως οι στέγες), ενώ οι περιμετρικές λιθοδομές σώθηκαν σε καλή ή λιγότερο καλή κατάσταση. Έτσι εξηγείται πώς ανοικοδομήθηκαν (στην

Το ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο κιβώτιο της Αγίας Τριάδας.

πραγματικότητα επισκευάστηκαν) τόσο γρήγορα μετά την επάνοδο των κατοίκων στην κατεστραμμένη (και οικονομικά) πόλη. (11)

Με τα δεδομένα αυτά, ο Ι. Ναός του Τιμίου Προδρόμου στη Νάουσα (μέσα Προδρόμος) μπορεί να θεωρηθεί το αρχαιότερο σωζόμενο κτίριο της πόλης, και ως τέτοιο θα πρέπει να τύχει ανάλογης προστασίας από την Πολιτεία, αλλά και από τους ίδιους τους Ναουσαίους. Με σωστές και επιστημονικά τεκμηριωμένες επεμβάσεις που θα το απαλλάξουν από τα “εξωραϊστικά” επιχρίσματα, λαδομπογιές και επιζωγραφίες, ο ναός μπορεί να αποτελέσει ένα πραγματικό κόσμημα για την πόλη και την ιστορία της.

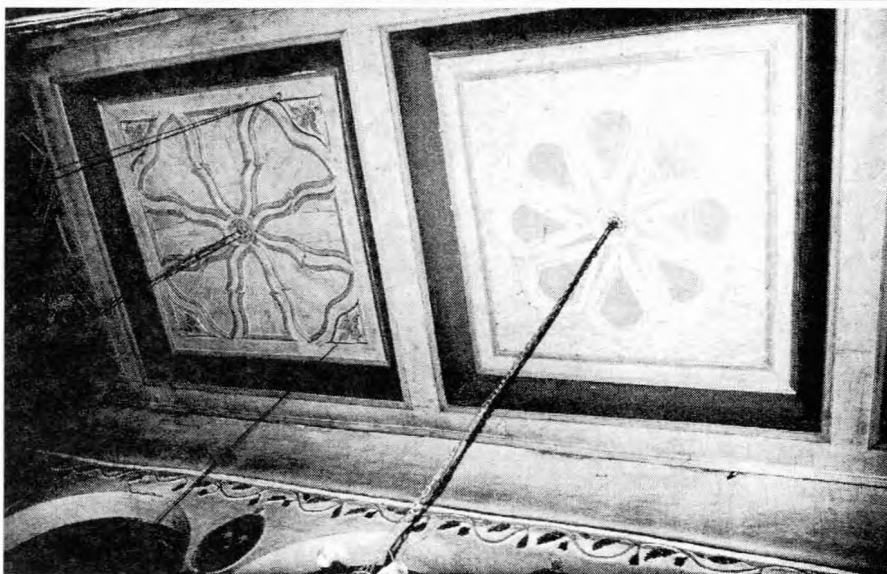
Νάουσα, Ιούλιος 2001

Υποσημειώσεις

1. **Ευστάθιος Στουγιαννάκης:** Ιστορία της πόλεως Ναούσης κατ' ανέκδοτο σχέδιασμα Ι. Κ. Πλαταριδίου. Β? Εκδ. Συλλ. Αποφοίτων Νάουσας Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος", 1976, σελ. 26-30.

2. **Στέργιου Αποστόλου:** "Ιστορικά της Μονής Έξω Προδρόμου Νάουσας". Περιοδικό "Νάουστα". Εκδ. Συλλ. Αποφοίτων Γυμνασ. Νάουσας Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος", τεύχος 33. Οκτ.-Δεκ. 1985, σελ. 148-154. Στη μελέτη αυτή παρατίθεται προφορική παράδοση σχετικά με τους λόγους διακοπής του εκκλησιασμού των Ναουσαίων στο ναύ αυτό και της "εκχώρησής" του στη δικαιοδοσία της Μητρόπολης Βοδενών (σελ.151).

3. **Ο Κωνσταντίνος Παπαδάκης,** στην ανέκδοτη ακόμη εργασία του "Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Ναούσης", καταγράφει ως πρώτη βέβαιη ιστορική μαρτυρία για τη Μονή Προδρόμου το 1785, όπως προκύπτει από τον "Κώδικα της Ελληνικής Σχολής Βοδενών" όπου ο Βοδενών Μελέτιος Α' βεβαιώνει με ημερομηνία 18 Ιουλίου 1785 "ομολογία" χρέους 500 γροσίων της Μονής Προδρόμου Ναούσης προς τον προηγούμενο της Χ(ατζή) και Διονύσιο, και ότι έναντι αυτού θα δίνει εφ' έθρονζωής στον Διονύσιο 60 γρόσια ετησίως, μετά δε τον θάνατό του η μονή θα μερίσει το χρωστούμενο ποσό και θα δώσει μία ομολογία αξίας 300 γροσίων στο Ελληνικό Σχολείο Βοδενών και μία αξίας 200 γροσίων στο Κοινό Σχολείο Βοδενών. Το έγγραφο επιβεβαιώνουν ο ηγοούμενος και οι συνασκούμενοι πατέρες της μονής, καθώς και πέντε κληρικοί της Έδεσσας ως μάρτυρες. Βλ. επίσης για το ίδιο θέμα: **Ευστάθιου Στουγιαννάκη:** Έδεσσα η Μακεδονική εν τη Ιστορία, Θεσσαλονίκη 1932,

Δύο από τα διακοσμητικά φανώματα της οροφής του κεντρικού κλίτους.

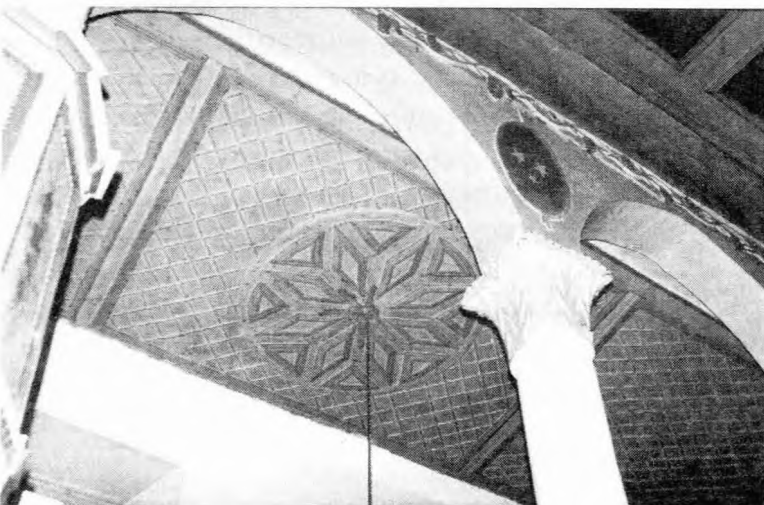
σελ.247.

4. **Γεωργίου Στογιόγλου:** "Η Εκκλησία και τα σχολεία στη Νάουσα", στο συλλογικό τόμο "ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ός αι." εκδ. Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας, Νάουσα 1999, σελ. 78-81

5. **Στέργιου Αποστόλου:** Όπ. παραπάνω, σελ. 151-152

6. **Κων/νου Θ. Παπαδάκη:** "Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Ναούσης". Ανέκδοτη μελέτη.

7. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο **Ε. Στουγιαννάκης** στην μελέτη του με τον τίτλο "ΝΑΟΥΣΑ", που δημοσιεύτηκε στο "Μακεδονικόν Ημερολόγιον", περιοδικό του Παμμακεδονικού Συλλόγου Αθηνών τ. 1911 δεν αναφέρει καθόλου την ύπαρξη του Ναού του Προδρόμου ανάμεσα στους υπόλοιπους ναούς που ανήκουν στην περιουσία της Κοινότητας Ναούσης.

Ο διακοσμητικός ρόδακας της οροφής σ' ένα από τα πλάγια κλίτη.

8. Αναλυτικά στοιχεία για τη Μονή Προδρόμου περιλαμβάνονται και στη μελέτη του **Παύλου Κυριακίδη:** "Εκκλησίες του 16' αιώνα στη Νάουσα", Νάουσα 1998, σελ. 41-62 και αλλού.

9. **Θωμά Γαβριηλίδη:** "Νάουσαν ακρότομον...πέτρων-Ναουσαϊκά σημειώματα", Νάουσα 2001, σελ. 76. Επίσης στο ίδιο σελ. 85 (υποσημείωση)

10. **Ο Θ. Γαβριηλίδης** στο: "Νάουσαν ακρότομον...πέτρων-Ναουσαϊκά σημειώματα", Νάουσα 2001, σελ. 79, αναφέρεται και σε άλλα έργα αυτού του ζωγράφου του τέλους του 19ου αι.

11. **Παύλου Κυριακίδη:** "Εκκλησίες του 16' αιώνα στη Νάουσα", Νάουσα 1998.